

ક્ર. ૪૭

મુ. ૧૭.૫૨

સુ. ૧૧.૫૧

સુ. ૧૧.૫૧

રીવિજન કમિટીએ સુધારેલી ટકરોટ પુસ્તકા ધોરણ
સુવર્ણ ખાસ થર્ડ યર શિક્ષકો ખાસે તૈયાર કરાવેલી

II ગુજરાતી ૧૯૨૧
૧૯૨૧

પહેલા ધોરણની નોટ.

પ્રકાશક ૧૯૨૧

સુકસેલર જેડીશનદાશ ત્રીભોવનદાસ.

માલિક, જે. જે. એન્ડ કાં.

૬૦ તાર ઓફિસ સામે—સુરત.

શાકે ૧૮૪૨

સને ૧૯૨૧

સંવત ૧૯૭૭

કી. ૦-૫-૦

ધી "સુર" પ્રિ. પ્રેસમાં વિરલદાસ કીકાભાઈએ

જાપી ઠે. લીમડાઓક—સુરત.

સુ. ૧૧.૫૧

૮૨૮૮

મ ૨૨૨૨

ગુજરાત વિધાન સભા
અધ્યક્ષ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંસ્થા
૧૯૮૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૨૮૮ તારીખ

પુસ્તકનું નામ ગુજરાતી પરંપરા ધારણના
નોંધ

વિષય મ/૪૨૪૨.

ગુજરાતી પહેલા ધોરણની સરળ નોટ.

પાઠ ૧ લો.	ખાવાનો ખઉનો ગળ્યો પદાર્થ	ખાવાનો ખઉનો ગળ્યો પદાર્થ
અક્ષર-રક્ત, હરફ	લુગડાં કપડાં	દહાડા-દિવસ
ઉઠ્યાં-ઉભા થયાં	શિશુ-રક્ત શિક્ષણ	સાથીઆ-ચોક, દેવની
આંગણમાં-આરણ્ય પાસે	રમ-કુટી	પાસે અથવા ધર આ-
ધરણી-ગાંધીના, જાણસો	સમજાનાં-અધાં	ગળ ચુનાનાં કે ભો-
ફટાકડા-ટોટા	રાજ-ખુશી	ટનાં ચિત્રકાંડે છે તે
ભીખે પે-જાણ્ય માટીથી	થોડાક-જરા દૂર	જમવાનું-ખાવાનું
જમીન ધુએ, અખોટ	ભેગી-સાથે	ફડકડ-ધડાધડ
કરે	ધોળે-મદદ બનાવે	હરખાય-ખુશી થાય
દારખાનું-આતસંજાળ	ધુધરા-એક જાતનો	
સંજોરી-એક જાતનો		

કવિતાના અર્થ—દિવાળીના દિવસમાં ઘેરઘેર દીવા થાય છે, અને ફટાકડા ધડાધડ ફૂટે છે તેથી છોકરાંઓ ખડું ખુશી થાય છે.

પાઠ ૨ નો.	અડવાડીકાં-સાતે વારનું	છેલ્લો-છેવટનો
કચેરીઓ-કોરટો, દરખા-	ભેગું નામ	સવાર-વહાણું, પ્રભાત
રત્ની બેઠક, થાણું	વિષે-આખત, સંબંધી	રવિવાર-સૂરજનો વાર
મુસલમાન-મહમદપેશ-	સહેજ-જોરા લોક	સોમવાર-ચંદ્રનો વાર
અરનો ધર્મ માનનાર	જુએરાત-ગુરવારની રાત	ફરીથી-બીજી વાર
	દેવળ દેહકે, દેવનું મંદિર	

કવિતાના અર્થ—પહેલો રવિવાર તેની પછી બીજો સોમવાર, પછી ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરવાર, છઠો શુક્રવાર

છે અને સાતમો શનિવાર છે, શનિવાર એ છેલ્લો વાર ગણાય છે,
એમ સાનેવારનું એક અઠવાડીક થાય છે,

પાઠ ૩ જો.

નિશાળ-સ્કૂલ
દરવાજા-દારણાં, ઝાંપા
ખીલી રહ્યો-ફૂલ્યો
ચિત્રો-છબીઓ (જ-
નાવરતી)
પાટીકા-ખોડ
ચોકડું-ચારે બાજુથી જ-
ડીલીવેલું લાકડાનું ધર
કસરત-રત્ન મહેનત
કરી વાળવું, તાલીમ
એક એસવાની જગ્યા
પુલકાડ-પુલ થાય એવા
છોડ
નકશો-ગામ કે દેશનો કા-
ગળપર ચિત્રેલો નમુનો
ફરતી-આસપાસ
વાડ-કાંટા કે ઝાંખરાની
માંહે-અંદર
વેલ-વેલો
છોડ-રોગો
બાવટા-નિશાન, ધમ્મઓ
રમત-ગમત

ધંટ-નિશાળ કે દેહેરામાં
વગાડાને લાકાવેલો
ધાતુનો ઘાટ
મોગરી-લાકડાની હથોડી
કલાક-૬૦ મિનિટ, અ,
ઢી ઘડી
શીશી-વખત માપવાની
રેતીની બરેલી કાચ
ના નાની એ ભેગી
બાંધેલી બાટલી
ટાંગેલા-લટકાવેલા [જગા
ઘોડી-પાટીકાં મુકવાની
લખોટા-લાકડાના મણકા
કબાટ-સામાન મૂકવાને
ખાનાવાળો એ બાર-
ણાનો ઉભો પેટારો
માટી-ગારો
મઝાની-સારી
પાઠ ૪ થો.
નિશાળીઆ-ભણનારા
શિખામણ-ડાહી ડાહી
વાતો
પરોઢીએ-સવારમાં

સંગ-સોખત
શશા-શિખામણ
ધશ્વર-પરમેશ્વર
નિત્ય-દરરોજ
જ્ઞાન-સમજણ
પેર-રીતે, પેઠે શિયા
નાહ્યા-પાણી વડે શરીર
આળસ-સુસ્તી.
ચિત્ત-મન
પાંસડું-સીધું
તમામ-બધા
માન-આખર
ગુર-મહેતાજી
સમા-મરખા
ગુડું-ખોટું
કદી-કોઈ કિલસ.
તજવું-છેડી દેવું.
અંગ-શરીર.
દળીમળીને-સંખીને.
ચોડી-લગાડી.
રૂડી-સારી
સમજે-ધ્યાન આપો
નીસરી-તીકળી.

કવિતાનો સમજૂતિ. (૧)

અ-વય-પરોઢીએ નિત ઉડીને ધશ્વરનું નામ લેવું (અને) દાનણ
કરી નાજા પછી તમામ પાઠ કરવા.

અર્થ—દરરોજ સવારમાં સૂરજ ઊગતા પહેલાં ઉડીને પરમેશ્વરનું નામ બોલ્યા કરવું અને પછી દાતણ કરી, નાહીને બધું લેશન કરવું.

(૨) અન્વય—માથાપનું કહ્યું કરો, મોઢાંને માન દો, (અને) ગુરને આપ સમા ગણો (તે) સારું જ્ઞાન મળશે.

અર્થ—માથાપ કહે તે કરો, આપણાથી જે મોઢાં હોય તેમને આપણી બોલાવો. અને આપણને બણાવનાર જે વિદ્યાગુર તેને આપની બરાબર ગણો, તો આપણને સારી અકકલ મળશે.

(૩) અન્વય—કદી જુહું ન બોલવું, અંગ આળસ તજવું, સારો સંગ રાખી દળીમળીને ચાલવું.

અર્થ—કાઈ દિવસ જુહું બોલવું નહિ. શરીરમાંથી સુસ્તાઈ કાઢી નાખવી બધાની સાથે સંપીને ચાલવું અને સારા માણસની સોબત કરવી.

(૪) અન્વય—નિત્ય નિશાળમાં જવું, (ત્યાં) ચિત્ત ચોડી બાણવું રૂડી રીત રાખી ગુરની શિક્ષા માનવી.

અર્થ—દરરોજ નિશાળે જવું, ત્યાં મન રાખી બાણવું અને સારી રીતબાત રાખીને મહેતાઈની શીખામણ માનવી.

(૫) અન્વય—મન રમતમાં રાખો નહિ (અને) સારી પેર સમજો (કે) નિશાળમાંથી નીસરી પાંસડું ઘેર જવું.

અર્થ—રમવામાં મન રાખવું નહિ અને નિશાળમાંથી બહાર નીકળ્યા કે સીધું ઘેર જવું, એ સારી રીતે સમજી રાખજો.

પાઠ પમો.	અંગરખી—ગતી.	લેધી—ચોરણી.
લુગડાં—કપડાં.	વોતલી—પોતડી	ફળીઆના—મોદદલાના.
ઘોડણી—છોકરીઆને	સુસ્તાઈ—લેધી, ચોરણી.	પરિણ—પરણી. (શી-
ડીસે ને માથે આ	કહેવા લાગ્યો—કહેવા	બોલની)
ફાવું લુગડું	મંડયો.	ત્યારે—તે વખતે.

જોડીઓ-જૂટ, ખાસ-
ડીઓ

બજારમાં-ચૌટામાં.

કોટ-ડગલો.

મંગાવે-અણાવે.

ધાધરી-અણીઓ.

બદન-કબજો.

લાવી-આણી.

પાઠ ૬ ઠો.

ચોકખાઈ-સદાઈ.

ફાલ્લા-ચાંદાં (ચુંમડાં)

મુખડું-મોઢું.

પહેરણુ-ઝબલું.

બરાબર-સારી રીતે

ભર-મન

કવિતા-ગાયન

ચોકખાં-સાફ [વાડો

મંદરાડ-મલીચી, ગોજ

નાંચ-વણી

મેલાં-ગંદા

કપડાં-લુગડાં

ડોલ-શંગર

ચોળાને-ધશીને

ગંદી-ખરાબ, વાસ મા-
રતી. [થડમાં

પાસે-નજીક, જોડમાં.

રાજ-પુશી

અડાય-અડકાય

ખસ-પુજલી

ધોવડાવવાં-સાફ કરાવવાં

વાડો-ધરના પાકળની

છુટી જમીન

આંગણમાં- ૧-ણામાં

માંદાં-શીક્ર. આનરી

ચોક-મોટી ચોકડી

કવિતાના અર્થ- મારો ઝોટલો ને મારા ધરનો ચોક ચોકખો, છે મારાં
લુગડાં ચોકખાં જોઈને બધા લોક એને ચોકખું કહે છે. માર મોઢું અને
મારા હાથ ચોકખાં છે અને માર મન ચોકખું છે ત્યાં જગતના ધણીએસે છે.

પાઠ ૭ મો.

વરસગાંઠ-જનમ દિવસ

કંસાર-લાપશી

ભાગ્યો-સારો લાગ્યો

આપ્યાં-દીધાં

ક્યારે-કંઈ વખતે

સગાં-વડાલા, સંબંધી

અડાડ્યો-અડક ડ્યો

મોલાવ્યાં-તેડ્યાં

પાનસોપારી-પાન અને

સોપારી

સતારમાં-વડાણમાં

ઝટ-જલદી

ભાણો-એનનો દીકરો

મંડ્યો-લાગ્યો, વળગ્યો

સાં-સધળાં, બધા

ખીડાં-પટ્ટીઓ

પાઠ ૮ મો.

સગાં-સંબંધી

ભત્રીજો-ભાઈનો દીકરો

માસઅર્થ - મારીનો

છોકરો

વેવાઈ-છોકરા કે છોકરી

નો સસરા (એક

ખીજને કહે છે)

વેવાણુ-છોકરા કે છોક

રીની સાસુ (એક

ખીજને કહે છે)

પીતરાઈ-કાકાના છોકરા

ફાઈઆત-ફાઈનાછોકરા

દૂધભાઈ-મા એક અને

બાપ જુદા.

મોળાઈ-મામાના છોકરા

ઝોરમાઈ-સાવકા

સાવકી-ઝોરમાન

કાકો-આપનો ભાઈ

વડુ-આયડી

પાઠ ૯ મો	ગમરાતી-ગકળાતી	સંભાળે-જાતન કરે, સા
હરખાઉં-ખુશી થાઉં	ચાંપે-દાખે	ચવે
સવે-અથ	ખોટી-ખચી	લગાર-જરી
ઝોસડ-દવા	ભીડે ભરે	હાલો-હાલરડું
પંપાળી-હાથ ફેરવી	રાજી-ખુશી	માંદા-આજારી, શીક
કલોલ-આનંદ	બૂલી-વીસરી	માડી-મા
આમાર-પાડ, ગુણ	મીઠા-સારા	નવ-નહિ
દુખડાં-પીડા	પંખી પક્ષી	હેત-વહાલ
	માત-મા	અપાર-ધણું

કવિતાની સમજૂતી. (૨)

અ-વચ—માને દેખી બહુ હરખાઉં, દોડી દોડી સામે જાઉં, (કે) લઇને છાતી માથ ચાંપે (અને) ખોટી દબને બાથ ભીડે.

અર્થ—હું માને જોઇને ધણો રાજી થાઉં, અને દોડી દોડીને તેની સામે જાઉં; કે તે મને ઉચકી લઈ છાતી સાથે દાખે, અને ખચી કરી બાથમાં ધાત્રે.

(૨) અ-વચ—(મને) ખોળા માંચ લઈ ધવરાવે, પંપાળીને રાજી થાય, માફ મુખ જોઇને હરખાય, (અને) સવે દુખડાં બૂલી જાય.

અર્થ—મને ખોળામાં લઇને પોતું દુઃખ પીવરાવે, અને મારા શરીરે હાથ ફેરવીને તેમજ માફ મોઢું જોઇને રાજી થાય અને પોતાનાં અર્ધાં દુઃખ વીનરી જાય.

(૩) અ-વચ—મારા ખેલ મીઠા ગાત્રે (એવા કે) જાણે પંખી કલોલ કરે, માતા સાથે વાંચાંપે (અને) મારી જાત બહુ સંભાળે.

અર્થ—મારા ખેલ જાણે પંખીએ કલોલ કરતા હોય એવા મીઠા લાગે, મા મને સાડે સાડે પાલન આપે, અને માં શરણુ બહુ જાતન કરે.

(૪) અ-વચ—મ લગ રડતો જાણી તેવાર ગમરાતી દોડે (અને) (હું) હસુને રમું તે (તું) બહુ ખુશ થાય ને (મને) ઉંધાડવા હાલો ગાય.

અર્થ—મને જરા પણ રડતો સંભાળે તે વખતે મારી પાસે ગામરી ખની દોડી આવે; પણ જો હું હસુ અને રમું તે તું બહુ જાજી થાય અને મ ઉંધાડવા મારે દીધકા નાખતી જાય ને ગીત ગાય.

(૫) અન્યથા—માડી (હું) નાંદો પડતાં ઓસડ પાય, (અને તું) પેટ ભરી
ખાય નવ તારું હેત સૌથી અપાર (છે માટે) તારો બહુ આભાર માનું.

અર્થ—હે મા હું જરા માદો પડ્યો કે તું મને ઓસડ પાય,
અને તું પેટ ભરીને પૂરું ખાય નહિ; એવું તારું હેત સૌથી વધારે
છે તેથી હું તારો ગુણ માનું છું.

પાઠ ૧૦ મો

માન આચાર
ત્યાં-વે ઠેકાણે
પ્રમણે-રીતે [આપી
વખાણ કર્યા-માખાશી
ઓરડામાં-ધરના એક
ભાગમાં
મેહેતાજી-ગુરુ, માસ્તર
સલામ-કપાળે જમણે
હાથ લગાડવો
અદ્ય-વિવેક, મરજા

પાઠ ૧૧ મો.

હિમણી-પગ નાની
આસોપાલવ-એક જ
તનું ઝાડ
પીરસ્યા-મુકયાં
કુન્ડીઓ-માટીની નાની
ભોટીઓ [ખા
શાંખા-ચપટા કરેલા ચો-
બળએ-એ સાથે [છે તે
રાંદેરી-રાંદેરમાખમાં આ-

વધારેલા-તેલને ગરમ કર-
રી તેમાં રાધ, મરચું,
હીંગવીગેરનાં ખીમીમીડું
મેળવી ગરમ કરેલા
શેતરંજી-પાચરવાનું રં-
ગદાર પટાનું સુતરાઉ
બિછાનું
પાચરણ બિછાનું
નારંગી-એક જાતનું
લીંબુ જેવું ફળ
ખારેકી-ખારેકના જેવા
લાડુ-લોટમાં ધી, ગોળ કે
ખાંડ નાખી ખાવાને
બનાવેલો ગોળ પદાર્થ
સીધી-પાંધરી
સમ-વો-જાણવો
શાક-તરકારી
ચટણી-આદુ, મરચાં કે-
થમીરને મીઠું મેચું
વાટી. ખાવાને બના-
વેલો પદાર્થ
માંડયું-સાર કપું

ઉઠ્યાં-ઉભાં થયાં
ખૂબ-વધારે
મગ્ન-ગમ્મત

પાઠ ૧૨ મો.

હોડી-મજબો
રમત-ખેલ
પછાડી-પાછળ
સહેલ-મળ
એકદા-મેગા
સરત-હોડ
તળાવ-વરસાદનું પાણી
બરું રહે તેવો મોટો
ખાડો, નાનું સરોવર
જીવો-જીવ મેળવી
તાન-તડકો
પણે-પેલી બાણુ
લોક-માણસ
તરફ-બાણુ
સહ વહાણને ચાલવા
મદદ કરવા માટે પ-
વન બ-વા સાથે તેની
વચમાં બાંધેલું લુગડું

ચાલ-રીતભાત

સુંદર-સારી

પાઠ ૧૩ મો.

ખંડ-રેળે

કાંચળી-કાપડી, કમખો

મજ્યો-જડયે.

ઈનામ-અક્ષીસ, સરપાવ

બદલામાં-સાટામાં

મઝાનો-સારો

રડતી-રોતી

છાની-ચૂપ

પકડી-ઝાલી

નજર-સરત, ધ્યાન

ડાહી-શાણી

રળ-પરવાનગી

પાઠ ૧૪ મો.

ફેંકાફેંકા-નાંખાનાંખી

ખાણી-જીવ

નુકશાન-અગાડ

ધડાધડ-ફડાફડ

સંભાળી-સાચવી

હાણુ-નુકશાન

ડાહો-શાણો

દુઃખ-પીડા

તળાવ-નાનું સરોવર

પાળ-કિનારો

વાગ્યા-લાગ્યા

ખમાયા-વેઠાયા

ગરીબને-રાંકને

શા માટે-કેમ

રમત-ખેલ

છળ-દુઃખ, પીડા [ગારે

જરાએ-થોડું પણ લ-

ભારી-ઘણું

કવિનાના અર્થ-રમત ગમત કરતાં; કદી પણ કોઈને નુકશાન કરવું નહિ, અવળી રીતે રમતમાં ઘણું નુકશાન થાય છે.

પાઠ ૧૫ મો.

દયા-રહેમ, મહેન

ફાંફાં-આમ તે ફેંકાટ

જ્યાં ત્યાં જોવું તે

ખીજ્યા-વટયા [ખતે

વખતર-અગત્ય વ-

સોળ-અપાટા બરોળ

નીરવું-ધાસ નાખવું

ગળું-શકિત

ઢિપરાંત-ધારે

ધુંધાય-અગદાય

દુઃખ-પીડા

ઝટ-તરત

તળે-ત.યે

છળ-પીડા

ઢોર પરુ

કામન-અપનાં

દેવુ આપવું

સંભાળ-અરદાશ

સાફ-ચાકણ

યાદ છે-સાંભરે છે

જૂલી-વીસ

પાઠ ૧૬ મો.

નડકી-અચીત

સેળભેળ-એકઠાં

છુદો-અંધ વગરનો

સમજ્યો-જણ્યું

શીકર-ચિત્તા

હોશિયાર-અબરદાર, કા-

ખેલ

શાખાસ-વખાણ કરવાં તે

મઝા-ગમત

દાવ-વારો

ખાડીના-ખીજ રહ્યા તે

વાંસાપર-પાંડપર, અર-

ડાપર

વારા ફરતી-એક પછી

સવાલ-અ

પારખી-ઓળખી, ખણી

સંતાવા-હુપાવા
લાંબો વખત-મણીવાર
ઝોળખ-પારખ
તરત-જલદી

પાઠ ૧૭ મો.

સાચ-સાચી વાત સાચ-
વર [રહાર
દેશાઈ-વતનદાર, જાગી

પામડી-માથે પહેરવાનું
લાંબુ લુગડું ખાંધીને
ઝોળ કરેલું તે

ચપ્પુ-ચાકુ, છરી
ગમ્મે-પસંદ પડ્યે
સાચા બોલુ-ખરા બોલુ
સ વાદી, સાચુ

હાડે-વડે
હેત-માયા
વખાણ્યો-પસંદ કર્યો
મંડ્યો-વળગ્યો
કાપ-ચીરો
મજરાયો-અકળાયો
રાજ-પ્રસી
વહાલુ-ખાર

પાઠ ૧૮ મો.

સીમ-ખેતર
ખગાડ-તુકસાન
જુહાણું-ખોડુ બોલવું તે
શરમાઈ-સજવાઈ
મશ્કરી મગક, હાંસી

પસ્તાય-ખોડુ કામ કર્યો
પછી મનમાં બળવું તે
સચડાચ-ફસામ
અમથી-ખોટી, નકામી
ધાળો-દોડળો, મદદે આ
વળે
આસપાસ-આજુબાજુ-
ખેતરવાળા — ખેતરનાં
માલીકો ખેડુત

ખપડા-બિચારા
ખરેખરો-સાચે સાચો
ગમરાખ-અકળાઈ
છેતર્યા-હુમ્યાં
વારે-મદદે
ધાયા-દોડી આવ્યા.
યાદ-ધ્યાન, સુત

સ્થિતિના અર્થ—જે માણસ ખીજની મશ્કરી કરે તે મોડો વહેલો પક-
ડાય છે, ખોટાર તરત જણાઈ આવે છે અને છેવટે જુડો માણસ પસ્તાય છે.

પાઠ ૧૯ મો.

શિળ-કો લું
જુકત કપાય
પોકપોક-ખૂનખૂન
દુઃખ-પાડા
દમા-રહેમ
સગાંવહાલાં-કુટુંબી
વિવાર-મનઝમો
અમરબને-અકળાઈને

ખચાવે કિગારે
આધુ-દૂ, ખડુ
કપલકરો-ના પાડી
ક-એકઅક
પ્રમણે-રાતે
વારાકરતી-અક પછી
એક

પાઠ ૨૦ મો.

ગીમ-કંગાળ

બિખારી-ખાવા પીવાનું
જેને ન હોય તે
અનંગ-લુલા, ગડા,
ખાંધળ, ખેહરા જેરે
અનન-અના
ખવાન-પરમશ્વર
અધળો-આખો પિનાનો
જગન-પ્રશ્નનાં ગીત
લુગડાં-કપડાં

મજવામાં-ખીસામાં	પાઠ ૨૧ એ	ઉપયોગી-ખપતી, કા-
સેવ—અણના ભોટનો	પ્રભુ-પરમેશ્વર	મના
ખાવાનો બનાવેલો	ઉગસ-અગવાણ	દામ-પૈસા
પદાર્થ	વિદ્યા-ભણતર	અન દાણા
મમરા-એખાનો શેકીને	ચંદ્ર-ચાંદો	પાળે-પોપણ કરે
અન બેસો ખાવાનો	સરળતરી-પેદા કરી	જીવ-પ્રાણી
પદાર્થ	અગણિત-ગણાય નહિ	તમામ-બધા
દયા-રહેમ	એ	દામ-કેકાણે
મહુ-સાર	હામ-હિમ્મત	દય કૃપા
	વીસર-બુલું	સેવક-ચકર, દાસ

કવિતાની સમજૂતિ. (૩)

અ-વચ—પ્રભુનામ વીસરું નહિ, હું કદી પ્રભુનામ વીસરું નહિ, સુરજ ચંદ્ર ગણિત તારા (એ) ઉગસને કાન ધ્યા (છે).

અર્થ—હે પ્રભુ હું તાર નામ કદી ભુલું નહિ તે સુરજ, ચંદ્રમા અન ગણાય નહિ એટલા ચાંદરણાં અગવાણા માટે કર્યાં છે, માટે હું કદી તાર નામ ભુલું નહિ.

(૨) અ-વચ—તે બહુ ઉપયોગી હવા આપી તેને કંઈ દામ એસે નહિ (૧૨) હું કદી.

અર્થ—હે પ્રભુ તેં અમોને ઘણીજ કમના હવા આપી છે, છતાં તેના એક પૈસા પણ એસતો નથી માટે હું કદી તાર નામ ભુલું નહિ.

(૩) અ-વચ—(૧૦) વસાદેથી અન દીએ છે અન તમામ જીવ પાળ (માટે) હું કદી.

અર્થ—હે પ્રભુ! તું વસાદ વડે અનજ પેદા કરી આપે છે. અન બધા પ્રાણીઓનું પાલન પોપણ કરે છે. માટે હું કદી તાર નામ ભુલું નહિ.

(૪) અ-વચ—દહી, દુધ દેવા સૌ માનવને બેસો સરળતરી (માટે) હું કદી.

અર્થ—હે પ્રભુ! તેં અમાને દુધ અને દહીં આપવા માટે બધે પાલુ આપે અને બેસો ઉત્પન્ન કરી છે. માટે હું કદી તાર નામ ભુલું નહિ.

(૫) અ-વય—(તે) આંખો, ગુલાબ (તે) બદામ (વગેરેનાં) જાડપાન, ફળ અને ફુલ બનાવ્યાં છે (માટે) હું કદી.

અર્થ—હે પ્રભુ ! તેં આંખો, બદામ વગેરેનાં જાડ, પાન, ફળ અને ગુલાબ વગેરેના ફુલ બનાવ્યાં છે માટે હું કદી તારું નામ ભુલું નહિ.

(૬) અ-વય—સેવકને દયા કરી વિદ્યા, સુખ, દામ બહુ આપો હું કદી.

અર્થ—હે પ્રભુ ! આ તારા દાસને કૃપા કરી વિદ્યા, સુખ ને દિવન બહુ આપો, હે પ્રભુ ! હું તારું નામ કદી ભુલીશ નહિ.

પાઠ ૨૨ મો

સરદાર-ઉમરાવ, અમીર
સ્વપુ-ઉંઘમાં આવતા
વિચારો.

શિકાર-પ્રાણીઓને મા-
રવાની રમત

હરણી-મૃગલી

રૂપાળું-મંદર

મન થયુ-છાછા થઇ

ઉપાડી-ઉંચકી

પાછળ-પાછવાડે

રાજ-ખુશી

વહાલા-પ્રેમ-૧

છલંગ-કુદકો

પાડ-કપકાડ

વારેવારે-દરેક ફેરે

દેવતાઇ-અલૌકિક

પુરુષ-માણસ

બેટા-દીકરા

રજ-દેશનો ધણી

પાઠ ૨૩ મો

રૂપાળું-મંદર મળનું

બંડારીઆમાં-આરણ્ય-
વાળાં તાકામાં ખતે

હમેશા-રોજ, દરેક વ-

ભોગજો-નશીબજો

રસોડામાં-રાંધવાની જ-

ગ્યામાં

મળા-ખામી

ગાળી-રેટલી [પાંજર

ઉંઉં-ઉંડું પાંડવાનું

ઉંડી-ઉંડું બચ્ચું

બરછ-પાઇ

ખુશા-રાજ

ખાકુ-કાણુ

મળનું-સારું

પાર-છેડો

વશે-હાલત

પાઠ ૨૪ મો

પોલ-પોલાણુ

ફેણ-સાપની પહોળી ક-

રેલી ગરદન

જોરાવર-જળરો

જેરી-જેરવાળો

પછાડા-અફળાટ

જાઝા-વધારે

પ્રાણુ-જીવ [રવો તે

કુદડા-કુદડું અવાજ ક-

ચક-ડખ બચકાં ભ-

રં

વેન-અદાવત

કાંકા કિનારો [વાનું ધર

દર-કણુ સાપને :હે-

વાર-વખતે

સ્તો-મારગ

ખીતો-ડરતો	છોલાઇ-ધસાઇ	વાસ-ગંધ, સો-મ
પંખી-પાંખવાળું જના	વળગીને-ખાત્રીને	ભેગી-એકડી
વર	દીધા-ભર્યા	અ તે-છેડે
ધુંદી-ચમદી, કચરી	પછાડી-અફાળી	નાગ-મોટા સાપ

કવિતાના અર્થ—અળ વગરના પણ વધારે માણસથી કદી અદાવત કરીએ નહિ. જેમ આવી રીતે કડીએ કાળા સાપનો છવ લીધો તેમ આપણે અણુ મરવું પડે.

પાઠ રપમો.

સેવા-ચાકરી	એ છેડે એ શીકા લ-	તેવાર-તે વખતે
અમાપ-ધણીજ	ટકાવેલા હોય તેવું	ખાધે-ખભે
મનસુખો-વિચાર	પાણી વીગેરે લઇ	હેન-વહાવ
તીરથ-જાત્રા	જવાનું સાધન	રાજ-ખુશી
અચરજ-નવાઇ	સંતાપ-પીડા, દુઃખ	અપાર-ધણી [ધર્મ
આશીશ-આશીરવાદ	લુલાં-લગડાં	ફરજ-ફરવા લાયકકામ,
કાવડ-વચમાં કામડીને પરખી-જાણી	ધન-પૈસો	મહેર-દયા
		લોલાલહેર-આનંદ સુખ

કવિતાની સમજૂતિ. (૪)

અન્વય—(એક) ધરડાં લૂલાં આંધળાં ગરીબ માને આપ (સ્તાં) તેનો માધવ (નામે) દીકરો (હતો તે) અમાપ સેવા કરે.

અર્થ—એક આંધળાં, લૂલાં ધરડાં અને વળી ગરીબ માખાપ હતાં તેમને એક માધવ નામનો છોકરો હતો તે તેમની ધણીજ ચાકરી કરતો હતો.

(૨) અન્વય—માધવને માખાપ કહે, (કે) નના વાત સાંભળ (જો) ધન ને આંખો હોત તો તીરથ કરવા જાત.

અર્થ—માખાપ માધવને હે કે તું મારા મનની વાત (પચા) સાંભળ, જો અમારી વાત પૈસા હોત તો અને અમારી આંખો હોત તો અમે જાત્રા કરવા જાત.

(૩) અન્વય—માખાપન મન પરખી (તેમને) સુખ કરવા ધારી (વિચાર્યું કે) કાવડ કરીને ફેરવું તો આ દુઃખ જાય.

અર્થ—એવી રીતનું માખાપનું મન જાણી તેમને જાત્રા કરાવી. સુખ કરવું, એમ નક્કી કરી, વિચાર કીધો કે જો હું કાવડ કરીને તેમને ફેરવું તો તેમનું આ જાતરા સંબંધી દુઃખ જાય.

(૪) અન્વય—એવો મનસુખો કરી કાવડ તૈયાર કરી (અને) તેવાર માત પિતા એ પાસે બેસાડીઆ.

અર્થ—માધવે એવો વિચાર કરી કાવડ બનાવી તેની એક બાજુ મા અને બીજી બાજુએ બાપને બેસાડયા.

(૫) અન્વય—કાવડ ખાંધે બેરવી તીરથ કરવા જાય આ માધવના હેતથી સોને અચરજ થાય.

અર્થ—માધવ ખમે કાવડ બેરવી મા બાપને ઉચકી જાતરા કરવા જાય છે. આનું માનવનું માખાપ ઉપર હેતજોષ બના સોકાને નવાઈલાગી.

(૬) અન્વય—આવા દીકરા (ને) ધન ધન માન જ પ ધન ધન દીકરા (આવા) સાગ હોય તો સં ૧૫ રહે નહિ.

અર્થ—આવા માખાપના સુખને માટે મહેનત લેનાર દીકરાને ધન્ય છે, અને એવા દીકરાનાં માખાપને જુ ધન્ય છે. બધાના દીકરા એવા સારા હોય તો પછી માખાપને જરા પણ દુઃખ રહે નહિ.

(૭) અન્વય—સંધળા તીરથ ફેરતા જે વાર ઘેર ગયો (તે વાર) માતપિતા રજ થયાં (અને) અપાર આશીષ દે.

અર્થ—બધા તીરથતા ત્રા કરાવીને જ્યારે ઘેર ગયો ત્યારે મા ૧૫ બહુ રાજ થયાં અને તેમણે ધણી અશીષ ધી.

(૮) અન્વય—તીરે રજ બજાવી (તે) પ્રભુએ મહેર કીધી. (એમ) માખાપને સુખ આપે (તેને) લીલા લહેર થાય.

અર્થ—દીકરાએ માખાપની સાથે જેવી રીતે વર્તવું જોઈએ તેમ માધવે કહ્યું તો તેના પર પચેશ્વરે ક્ય કરી ધણું સુખ આપ્યું. તેવી જ રીતે જે દીકરા માખાપને સુખ આપે તેમને પણ પરમેશ્વર ધણું આપે જેથી આનંદ થાય.

પાઠ ૨૬મો.

ચતુરાષ્ટિ-ચાલાકી
કુળે-ભો. વે
મુજ-જડા. યાદ યાવી
વિચાર-મનરથો સાર
નરતું ખરૂં ખોટું ત-
પાસવું તે
કાંકરા-પથર, ઘટે ને, નળી
ઓં વીગેરેનાં નાના કટકા

ઉપાય-પ્રલાભ
ધીરજ-હીમત, સચુરી
તરસ-શોષ, પાણી પી-
વાન ઇચ્છા થવી તે
વાડામાં-ઘરની પછવાડે
ના યોગાનમાં
ફાં-વલખાં, ડાફાં
પાસે-નજીક
માહે-અંદર

ખાખર-છેવટે
વેળા-વખત
ગાજ-ખુી
નાચતો-કુદતો.
કુપાધને-સંતાપને
માજ-માટે, સાર
કંકર-કાંકરા
પ્રહ-સખત
જલદી-તરતજ

કવિતાના અર્થ—જોટવાનું ઉંડું પાણી ઉપર લેવા માટે કાગડાએ
કાંકરા નાખ્યા તેથી પાણી ઉપર આવ્યું તે આજ પીધું. ૧

ધીરજ અને ચતુરાષ્ટ્રથી જો કઠણ કામ હોય તે પણ જલદીથી પૂરું
થાય છે માટે ભલે સૌ કરી જુએ.

પાઠ ૨૭મો.

કાપણી-અનાજ છોડવા
ફાં કાપવું તે
મહેનત-મજુરી
આથમતા-આથમી જતા
બચ્ચી-ખોડી
બાણ-સુરજ
મલકાવી-લસતું મોં કરી
વંતાક-એક જાતનું શાક
વેગણ
દાતરડાં-અનાજ કે ધાસ
કાપવાનું વાંકું હથી-
આર
ચર-ચાર ચાર

દહાડીઆ-મજુરી કર-
નાર
પટેલ-ખેડુત
વઢાઈ-કપાઈ
મદદ-સહાય
ભાથું-ખાવાનું
તાજ-હુશિયાર
માખણ-દહીને વસોવ-
વાથી જો બેજો દલ-
કો પદાર્થ છાસ ઉપર
તરે છે તે
માંડો-સર કરો
ખૂટે-આથમે
ચાસ-એળા

અમ-આવી રીતે

પાઠ ૨૮મો.

ખળાં-ખેતરમાં અનાજ
એકઠું કરવા સાર
ચોકખી કરેલી જગ્યા
પાથન-કાપવાથી બેળે
પટેલા છોડ
પગર-દાણા મસળવાને
તેનાપર ટોળે ફરવે
છે તે
કુવળ-ધડિતું પરણ
ખળી-દાણા મસળવાની
જગ્યા.

પટલાણી-પટેલની	વડું	કુડાં-કણસલાં	ખત ધરી-હોંશ રાખી
કારભર-વહીવટ		સંપે-હળીપળીને	કાં-કે
ઉપણી-ઝાટકી		ઉમંગે-હોંશથી	ખળું-અનાજ મસજી-
હોંસીલી-ઉમંગી		કાલ-પક	વાની જગા
પહોંચ્યા-પુચ્યાં		કોળી-કલ્લા	હેયે-મનમાં
દેખવ-ચિતાર		આમ-આ બાળુ, આ-	દામ-મિત
ભોર-ધાસ ભરેલું ગાડું		વી રીતે	લણુથી-કુડાં કાપવાનું
કાલબે-ખાલી કાધો		તમમ બધા	કામ
છેવટે આખરે		માસ-મહિના	ધાસ-ચારો
પાક-અનાજની પેદાશ		પીરસી-આપી	પૂજા-ગુડીઓ
ઉમણી-જ્યાકૃત		સદાય-મેશાં	ગાડું-સામાન ભરવાનું
પાઠ ૨૬ મો.		ઉભરાયો-ધણો ફળ્યો	અને બેસવાનું વા-
કાપણી-ધાસ વીગેરે ક-		સુંદર-સારો	હત
પાનું કામ		લાણીએ-અનાજનાં કુડાં	વાળુ-રાત્રે જમવાનું
		કાપીએ	જમણુ

કવિતાની સમજૂતી. (૫)

અન્વ—હે બાળકો (તમે) તમામ આમ આવો (આમ) આવો આપણે કાપણીનું કામ ઉમંગે કરીએ.

જે જે પેલી વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય (છે) બાર માસનું અનાજ પીરસી (ને) સદાય સંપે રહે.

અર્થ—અરે છોકરાઓ ! તમે બધા અહીં આવો આપણે હોંશથી કાપણીનું (ખેતરમાંથી કુડાં કાપવાનું) કામ કરીએ.

બુઓ ! બુઓ ! પેલી વાદળીઓ વરસાદ વરસાવીને જાય છે, તે એક વરસ દીવસનું અનાજ તકે એટલું પાણી આપીને પછી હમેશાં સંપથી રહે છે. માટે છોકરાઓ !

(૨) અન્વ—ખેતર માંડે કેવો સુંદર ફાલ ઉભરાયો છે (તને) સો આવો ખત ધરીને લણીએ,

અર્થ—ખેરનમા શલ કેવો માને ફાલી નીકળ્યો છે. તે ફાલને ચાલો આપણે બધા હેંશ રાખીને કાપી લઇએ, કાલુ શા માટે કરીએ. માટે છોકરાઓં.

(૩) અન્વય—તથે વાંકુ દાતરડું લઈ ડુંડાં આમ કાપો, (તેને) લઈ ખળામાં ઢગલો કરતાં હૈયે હામ રાખો.

અર્થ—હાથમાં વાંકું દાતરડું લઈ આવી રીતે ડુંડા કાપો તેને લઈને ખળામાં ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખજો. માટે છોકરાઓં.

(૪) અન્વય—અનાજની લણણી પુરી થઈ. સર્વે ચાસ કાપો (અને) ચાર ઘાસની કોળી લઈને સૌ આ પાસ મૂકો.

અર્થ—ડુંડા કાપવાનું કામ પુરું થયું તેથી બધા ઘાસ કાપો, અને ઘાસના કબ્લા લઈને સૌ એક બાજુએ મૂકો. માટે છોકરાઓં.

(૫) અન્વય—પુળા કરી ગાડામાં નાંખી કામ પુરું કરીએ, (અને) ઘેર જઈ વાળુ કરી સરવે ઇશ્વરનું નામ લો.

અર્થ—ઘાસના ગુડા બાંધી ગાડામાં નાંખી કામ આટાપી (પરવારી) લઈએ, એટલે ઘેર જઈ વાળુ (રાતનું ભોજન) કરી, આપણે સૌ ઇશ્વરનું નામ લઈ, ભજન કરો. માટે છોકરાઓં.

પાઠ ૩૦ સો.

ખળાં-અનાજ મસળ-
વાની જગા

ખેડુન-ખેતી કરનાર

અનાજ-દાણા

ડુંડાં-ફેનરાં, છોતરાં

આવાર-હમણાંજ

દીસે-દેખાય

છુટું-ગુટું -

સરસ-સારા

પિત્તાય-કચરાય

કણુ-દાણા

કણણીએ-કચરો કાઢીએ

તમામ-બધો, સર્વ

કેથળા-ગુણો

કાજ-કામ

ફળ-પડ્યો

મહેનત-મજુરી

કવિતાની સમજૂતી. (૬)

અન્વય—(હો) બાળકો આવાર આપો. જે ખળાં તૈયાર દીસે (છે) ચાલો આજ ડુંડામ. રહેલું અનાજ છુટું કરીએ.

અર્થ—હે છોકરાઓ તમે હમણાં અહીં આવો, જુઓ ! ખળાં તૈયાર થએલાં દેખાય છે માટે ચાલો આજ આપણે કુંડામાં રહેલા અનાજના ઢાણા છુટા પાડીએ.

(૨) અન્વય—જેમ બળદો ગોળ ફરતા (હોય) તેમ આપણે સૌ ફરીએ (તેથી) જો કુંડાં સરસ પિલાય તો તરત છુટા કણુ થાય.

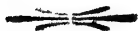
અર્થ—જેમ ખળામાં બળદો ફરતા હોય છે તેમ આપણે બધા ફરીએ; જો સારી રીતે કુંડાં ચગદાય (કચરાય) તો તેમાંથી અનાજના ઢાણા તરત છુટા થાય.

(૩) અન્વય—આમ ટોપલામાં ભરીએ (અને) તમામ અનાજ ઉપણીએ, (તેથી) જો ! જો ! કુંડાં ઉડી જાય (છે, ને) બધા કણુ નીચે વેરાય (છે).

અર્થ—આવી રીતે તમામ અનાજ ટોપલામાં ભરીને ઉપણીએ (ઝાટકીએ) તેથી જુઓ ! જુઓ ! ફાતરાં ઉડી જાય છે, અને બધા ઢાણા નીચે વેરાય છે.

(૪) અન્વય—સાથ કાચળાઓ લઇએ (અને) આમ હાથોહાથ ભરીએ (જો) ખેડુતોનું કામ કરીએ (તો) આજ મહેનતનું ફળ મળે.

અર્થ—આપણે સાથે કાચળ લઇ તેમાં આવી રીતે હાથો હાથ અનાજ ભરીએ, જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજ મહેનતનું ફળ મળે.

પાઠ ૩૧ મો.

આકાશ-ગગન.
સહેલ-મળ. ગમન.
નીકળ્યા-ચાલ્યા.
અંદ્રમાં-ચાંદો.
ત્યાર પછી-તેની પછી.
મેદાત-સપાટ જમીન.
અજવાળું-પ્રકાશ.
ઝગઝગે-ચકચકે, તગે.
આથમે-સૂરજ દેખાતો.
બધ થાય.
ઝાંખો-તેજ વગરનો.
કામઠું-ધનુષ.
દહાડો-દિવસ.
ગગન-આકાશ.
વાઈ-વખત.
તારા-ચાંદરણાં.
વહેલાં-જલહી.

પાઠ ૩૨ મો.

(ભાગ ૧ લો.)

વરસાદ-મેઘ, આકાશ-
માંથી પાણી પડે તે.

દરીઆમાં-સમુદ્રમાં.
ફારા-મોટા છાંટા.
ખેસાડયાં-ગોઠવ્યાં.
સવરે-વિવસ ઉગતા.
પ્રભાતે. ચિતરો.
ઓટ્યો-ધાને લગતો.
ઢંકાઈ-દખાઈ.
જર-ખવ, કામ.
પોચી-તરમ.
તળાવ-પાણી ભરાધરહે.
તેવો મોટો ખાડો,
નાનું સરોવર.
નદી-વહેતા પાણીનો ઝરો.
રથ-ચાર પૈડાવાળી બે.
સવાની ગાડી.
પવન-વા, વાયરો.

પાઠ ૩૨ મો.

(ભાગ ૨ જો.)

થોબ્યાં-અટક્યાં. [વાનું.
પરસાદ-જમવાનું, ખા-
રેલમરેલા-રેલછેલ.

ચોકખી-સાફ. [શાક.
કારેલાં-એક જાતનું કડવું.
ખચારા-ખાપડા.
ઘેખરીઓ-ઘેખરના જે-
વે. મીઠો. જડા રોટલા.
નેવલે-તેવાંએ, ધરના.
છાપરા ઉપરનાં નળી-
આંની પાણી જવાની
ખોબણુ.

મળ-ગમન. [ગામ.
ગામડાં-થોડાં ધરવાળાં.
માંડયા-લાગ્યા.
કચરો-પૂંજો. [નાકડકા.
કાંકરા-નળીઆંને પથરા-
પછડાતા-અડળાતા.
તણાઈ-એ ચાઈ.
નાયતાં-કુદતાં.
છેવટે-છેલ્લે, આખરે.
ગીત-ગાયન.
ઉનીઉની-ગરમાગરમ.
નહારી-ખરાબ.
તાણી-ખેચી.

કવિતાના અર્થ—હે વરસાદ તું આવ, જેથી અમેને ઘેખરીઓ
પરસાદ, ઉની ઉની રોટલી અને કારેલાનું શાક ખાવા મળે.

હે વરસાદ તું એટલે બધો આવ કે નેવે પાણી આનીને નહારી
છોકરીને દેડકા તાણી જાય.

પાઠ ૩૩ મો.

દડું-રાડું, દગડું.
મટોડી-માટી.
કાદવ-કીચડ, પાણીમાં
કોહેલી માટી.
શાહી-રૂશનાઈ લખવા
માટે મેસ હીરાકશી
વીગેરેની બનાવેલી તે
ખ્યાલામાં-પવાલામાં
ગ્લાસમાં.
તળીએ-નીચે.
ડહોળું-કચરાવાળું.
નીતબું-ચોકબું.
સ્સ્તા-મારણ દિઆયતેવું
પાયું-નરમ, દાબીએ તો
રેતી-જરા ભડી ધૂળ
ધસડી-એચી.
કકણુ-સખત.
ધારવાળા-કેરવાળા.
કકડા-ટુકડા.
ભોંય-જમીન.
કાંકરી-ખડી રેતી.
ખરે-નીચે પડે,
ચૂસી-શોસી.
પાઠ ૩૪ મો.
માટી-મટોડી.

છટવાડો-છીંટો પકવવાની
જગા, (ભોટ
કણુક-ધડેનો કેળવેલો
સીંચ્યાં-ખડક્યાં
નળીઆ-કીકરાં, નાળો.
ધાટ-આકાર
કોડી-દાણા ભરવા માટે
માટીનું બનાવેલું
મોટું વાસણ
ચખ્ખુ-ચાકુ.
ભટ્ટી-માટીના વાસણ પ-
કવવાની જગા.
કોડીઆ-દીવા કરવાના
માટીના કટોરા
ભોંયમાંથી-જમીનમાંથી
તપ્પાસી-જોઈ.
કકણુ-સખત
ચીકણી-ચીકાશવાળી,
ચોટે એવી
નરમ-પોચી
ભાગ-કકડા
જોર-બળ
ઝટ-તરત
કાણું-આકારાં
રેડી-નાંખી [ગાગર.
ધડા-પાણી ભરવાની

પાઠ ૩૫ મો.

ધાતુએ-ખનિજ પદાર્થો.
સળીઓ-ગજાઓ
હથોડા-ટીપવાનું ઓળર
જતરડામાં-લોહાનું ડા-
ણાવાળું (તાર કર-
વાનું) ઓળર
લાલચોળ-ધણેજ રાતો
પિત્તળ-વાસણ બનાવ-
વાની જસત અને
તાંબાની મેગવણીની
બનાવેલી ધાતુ
ઓછાવત્તા-થોડા ધણા
ટીપ્યો-ધડ્યો
ઓળખાવ્યા-ઓળ-
ખાણુ પાડી
છોટે-દૂર
લુહાર-લોહું ધડનાર ચિં
ધમણ-દેવતાકૃત્વાનેસ-
તપાવ્યો-ગરમ કર્યો
ખૂખ-પ્રણાજ
મેરણુ-મોની લોકો જ-
નાખ મુકી ટીપે છે
ને ઓળર
તાર-વાળો
ચળકે છે-ઝગઝગે છે

કશાના-કોષ/પણુ વરતુના
ઝંખો-ચળકાટ વગરનો

પાઠ ૩૬ મો

નાણું-ધન
શેઠ-સાહુકાર
કોથળી-થેલી
વટાવ્યા-છુટા પૈસા લીધા
ઢગલી-એક જગ્યા પર
એકઠા કરવા તે

રૂપીઓ-રૂપાનું નાણું
ટપ્પુ-ખેવડો પૈસો
મહોર-પંદર રૂપિયાનું
સોના નાણું
ખજારે-ચોટામાં
અધેલા-અરધા પૈસાનો
સિકકા

સલામ-જમણો હાથ
કપાળે અડકાડવો

પાઠ ૩૭ મો

કુહાડી-લાકડાં કાપવાનું
ઓળર

તકરાર-લઢાઈ, ટોટો
મોટાઈ-વડાઈ, આખર
મુદર-કુહાડીનો ઉપલો
ભાગ [નાર
લક્ષ્મી-લાકડાં ચીર
દીકરી-છોકરી

ચળકાટ-ઝળકાટ
કાઠાળી-જમીન ખેલવા-
નું ઓળર

ધાર-કોર
ચીર-ફાડું
જીવ-પ્રાણુ
તોલે-ખરાબર
નાકું-કાણું
સખત-કઠણુ
ફાટફાટ-ચીરાઈખય તેમ

કપડાં-લુગડાં
વઢી-લઢી
ખિચારી-આપડી

વાર-વખત
પેદા થયાં-ઉપજ્યાં

પાઠ ૩૮ મો

વાડી-બાગ [જાડ
જમરખી-જમરજીનું
ત્રિકોણ-ત્રણ ખૂણાવાળી
લલકારતો-રાગ કાઢી
ખેલતો

ક્યારા-ચારે બાજુએ
પાળ કરેલી હોય એવા
જમીનના ટુકડા
મધપ્રડો-મધમાખીને
રહેવાનું ઘર
લીલાંછમ-ધણાંજ લીલાં
આકાર-ધાટ [ફૂલ
ગલગોટા-એક જાતનું

માળી-ફુલ વેચનાર. [વર
પખી-પાંખવાળાં જના-
ડાળી-પાંખડી
કોસ-કુવામાંથી પાણી
કાઢવાને ચામડાનું
કોથળી જેવુંખનાવલું
હોય તે

ચ.જી-કુવાને મથાળે પા-
ણી ભરવાને બાંધેલું
હવાડા જેવું હોય તે
નીક-પાણી જવાનોરસ્તે
ખૂશ ખૂશ-રાજી રાજી

પાઠ ૩૯ મો

છોડવા નાના જાડવાં
કળી-ઉધડયાં વગરનું ફૂલ
દાંડી-ડાળી

મૃળાઉં-મૃળ
પથરાય-ફેલાય
સમજશે-ખબર પડશે
મુકાઈ-મરી જઈ
કોહળાનો-એક જાતના
શાકનો

જીવતા-જીવવાળા
વચ્ચે-વચમાં
ઉખેડી-ઉપાડી
ચડ-મૃળ અને ડાળાની
વચ્ચેનો જાડનો ભાગ
ફૂટેલી-નીકજેલી
ડાળી-જાડના મોટા ફાંટા

પાંદડાં-પાંતરાં
ખીલશે-ફૂલશે
રોજરોજ-દરરોજ
પેઠે-જેમ, રીતે

પાઠ ૪૦ મો

ખરખચડી-ખાડા ટેકરા-
વાળી

ટટાર-રિયર

ખુરશી-ખેસવા માટે ક-
રેલું લાકડાનું ટેકા-
વાળું આસન

મૂળીઆં-મૂળ

ડાળી-ફણગા

નળ-ભુંગળું

છાલ-છોડા

મેજ ટેબલ

ખાટલા-ઢોલીયો

પાઠ ૪૧ મો

તુરિઉં-એકજાતનું શાક

આરીઆ-કાકડીના,

ચીમડાના

માંડવા-માંડપ

શાક-તંકારી

હાપડું-ધરની છેક ઉપ-

રનો ભાગ

લીલુંછમ-ધણુંલીલું

છોડવા-નાના ઝાડવા

વળગીને-ખાંડીને

પથરાઈ-ફેલાઈ

વીટળાઈને-અમળ ઇને

તરખુચ-કીંગડ

જણાતાં-દેખાતાં

ઉખેડયો-ઉપાડયો

ખતાવ્યાં-દેખાડ્યાં

ટૂકાં-નાના

અતરે-છેટે

ગાંઠા-ગાંઠ

પાઠ ૪૨ મો.

કયાં-કયે ઠેકાણે

ગોટલો-મોટાફળમાં અં-

દરની બાજુનું જે કડણુ

ભાગ હોય તે

પાકેલી-રસદાર

ભગવાન-ધર્મ

જતન-સંભાળ

લાગી-મંડી

દહાડો-દિવસ

વાસ-ગંધ, સારમ

ખાંડી-વળગી

પવને-વાયે

ભાર-ખોળે

નીચા-જમીન તરફ

ડાલ શરીર

ગર-ગરમ, ગલ

ખી-ખીજ, ખીયું

સવારમાં-ખાનામાં

ધોળજે-દાખી દાખીને

પોચી કરજે

ઢીસો-પોચો

ડીકું-ડીચું

ફેંકો-નાં

ત્યાં-તે ઠેકાણે

પાઠ ૪૩ મો.

હીડો-ચાલે

નિરાંતે-શાંતિથી

વગડાઉ-જંગલી

અમળાઈને-વળીને

વાગોળવું-ખાધેલું મોમાં

પાછું લાવી ચાવવું

જખરી-જોરાવર, બળ-

વાળી

જડખાં-ડાયાં (ખુત

જોરાવર-જખરી, મજ-

ધીમેધીમે-હળવેહળવે

ભસતો-ઓરડતો, કુતરો

ધુરકતો હોવાનું

ફાટ-ચીરો

ઉતરી-ખુંચી, પેસી

ચાંમડી-ખલ

કહણુ-સખત

ખાડ. ખાખે ચીઆ

વાર-ચખત

લગી-સુધી

ગમે-પસંદ પડે

પૂરી પડે-પહોંચી વળે

પાઠ ૪૪ મો.

કુંગરા-ટેકરા, નાના પર્વત

ચ-તૂંપાટ-ચ-તૂં [રાવર
 મજબૂત-બળવાળા, બે-
 બરવાડ-બકરાંને ઘેટાંને
 ગોવાળ
 સોબત-સંગત, સાથ
 લાગ-દાવ
 ટોળામાંથી-જથામાંથી
 છટકી-નાસી
 રસ્તે-મારગે
 લાવતો-પસંદ પડતો
 કઠણ-અધર
 માંડી-ગોઠવી
 ઠરતા-ટકતા
 વારેવારે-હરધડી
 કુદકો-થેકડો
 ગમડયું-ગમડી પડયું,
 નીચે પડયું
 શોધવા-ખોળવા
 ઉંચકીને-ઉપાડીને
 ભૂલ-ચૂક
 કીધી-કરી
 ચાદ રાખજે-મરત રા-
 ખજે, ધ્યાન રાખજે
 ફેર-તફાવત
 આછા-છેટે છેટે
 ઉન-ઘેટાના વાળ
 ભાર-ખોળે
પાઠ ૪૫ મો.
 ચુલુ-ફાયદો

જાણસો-વસ્તુઓ ચીજો
 પેંડા-માવો ને ખાંડનો
 બનાવેલો પદાર્થ
 દોહા-દૂધ કાઢ્યા
 શીખંડ-દહીં ને માંડનો
 બનાવેલો પદાર્થ
 દૂધપાક-દૂધને ઉકાળી
 ચોખા ખાંડ નાંખી
 બનાવેલો પદાર્થ
 જનનવર-જનાવર. પશુ,
 પક્ષી વગેરે
 લોચા-લચકા
 બામ્બુદી-દૂધ ને ખાંડનો
 બનાવેલો પદાર્થ
 વધારે-બહુ
 મીઠું-ગળ્યું
 ઠંડું-ટાઢું
 બગડી-ખરાબ થઇ
 આંચળ-થાન ાઇ
 મેલ-કચરો
 તર-મલાઇ
પાઠ ૪૬ મો.
 ડાઘીઓ-ડાઘવાળો
 શિઆળ-કુતરાના જેવું
 જનાવર
 પરસેવો-ધામ, ડીલમાંથી
 પાણી નીકળે છે તે
 ચાલાક-ચંચળ
 પ્રાણી-જનાવર

ઝોકાં-ડોલાં
 ચશ્માં-આંખોએ પહેર-
 વાની કાચની તખતી
 કારકુન-મહેતો [નહિ
 કકરા-ખરબચડા, લીસા
 બખ્ખે-બેનું બેડકું
 રાગ-ઉપરી
 પસંદ-ગમતું
 સભા-મડળ
 ગુપ્તગુપ-છાનામાના
 અંત-છેવટે
 જાણાય-માલમ પડે
 ગંધ-વાસ
 એકદમ તરત
 સધળા-બધા
 રીઝે-ખુશી થાય
 વચ્ચે-વચમાં, અંદર
 તીણા-અણીદાર
 ખોરાક-ખાતાનું
 જડમાં-ડાચાં
 છેલ્લી-છેવટની
પાઠ ૪૭ મો.
 પાંખી-પાંખવાળાં જન-
 વર [મૂકે છે તે
 ઈંડાં-પક્ષી વીધાય ત્યારે
 બચ્ચાં-ઈંડાંમાંથી નીક-
 ને છે તે
 સમડી-એક જાતનું પાં-
 ખવાળું જનાવર

કપુતર-એક જાતનું પક્ષી
જલકુકડી-પાણીમાં રહે-
નાર પક્ષી

જનાવર-મનવર
ડીલે-શરીરે [ધર
માળા-પંખીને રહેવાનું
પડ-અસ્તર
જેડાયેલાં-અંધાયલાં
તરતાં-પાણીની સપાટી
ઉપર રહેતાં

પાઠ ૪૮ મો.

ભુખ્યો-ખાધા વગરનો
જીવજંતુ-નાનાં જીવડાં
વિચાર-મનસુખો
ભુચ્યા-ખળ, દોંગા
કોહેલું-સહેલું
સજેલું-જે વસ્તુમાં કીડા
પડ્યા હોય તેવું [ધર
પાંજરું-પોપટને રાખવાનું
તરખુજ-કલીંગડ

કકડો-કુકડો
મૂઠ્યો-મેઠ્યો
ધારીને-જાણીને
ફેર-તફાવત
છેડેથી-નાકેથી
સીધી-પાધરી
ફૂંદતો-નાયતો, ચેકતો

પાઠ ૪૯ મો.

પડીકું-અંદર કંઈ ચી-

જને ઉપર કાગળ વાં-
ટાળેલો હોય તે, નાના
પડા

હલાવ્યુ-ડોલાવ્યું
મહેતાજી-છોકરાને ભ-
ણાવનાર, માસ્તર
હજદર-અવજ (એક જ-
તનું મૂળ અંદર પી-
ળા રંગનું તે દવાના
ને રસોડાના કામમાં
આવે છે)

રેકેખી-તાસક, તપકડી
ચમચો-નાની કડછી
પ્યાલું-પવાલું, જામ
રેડી-નાંખી
મેળવી-મેળો કરી
ખરેખરો-સાચો
ખરાખર-સરખો
મળતો-ભળતો
સરખો ભાગે-ખરાખર

પાઠ ૫૦ મો.

પારણું-ધોડીઉં
પાંગરા-પારણું બાંધવા-
ની દોરી [ચકરડી
ભમરી-લાકડાની કુદડી,
મખમલ-એક જાતનું ઉ-
નતુ કપડું [તેલી
ચિનાઈ-ચીન દેશની બ-
દાયણાં-પારણું બાંધવા-

ની દોરી [ખેંચવી
ધુમણ-ગીત ગાતાં દોરી
મશરૂ-એક જાતનું રે-
શમી કાપડ

રસીલા-રસીયા
તળાઈ-ગારણું, ગદેલું
મણી-છોકરીનું નામ છે
નટુ-છોકરાનું નામ છે
જોળી-ખોઈ
ઝાપટી-ખખેરી

પરોવ-ધાલ
ભેરવ-વળગાડ [તિંઓ
પુતળીઓ-લાકડાની મૂ-
પોચી-નરમ
મખ-ગમ્મત
હીરની-રેશમની
ઝુલાવવા-હોંચીળવા, હ-
લાવવા
હાલરડું-બાળકને ઉંધા-
ડતાં ગાવાનું ગીત

ગીતે-ગાઈને
રંગીત-રંગેલું
પોઢો-સૂઓ
ઝાઝા-વધારે
હેતે-પ્રીતે
ઝુલાવું-હોંચકા નાખું
પધરાવું-એસાડું
ચીતરેલ-ચીતરેલી
પઢાવું શીખાવું

ભલી-સારી	ચાદર પહેડી, ઓઠાડ	ધેરાધેરાં-મધુરાં
મોરસો-મોર	સેજ-પથારી	લાડકડા-લાડકા. વદાક્ષા
મઢાવું-જડાવું	ખીજાવું-પથર	ગજવે-ખીસાનાં, ધું-
તાજી-તરતની ભરેલી	હીંચોળું-ઝુલાવું	જામાં

કવિતાની સમજૂતી. (૭)

અન્યથા—ભાષને હાથરડું વઢાવું રે (તેથી હું) ગીતે ધ્રુમણ ધાવું રે ભાષને

રસીલા રંગીત પારણે પોઢો (હું) ઝાઝા હેતે ઝુલાવું, ભાષને પારણીએ ભમરી જડાવું (અને) પુતળીએ પથરાવું—ભાષને.

અર્થ—મારા ભાષને હાથરડાં ગાવાનું ગીત ઘણું વઢાવું લાગે છે તેથી ગીત ગાનાં દોરી ખેંચીને હીંચકાં નાખું.

હે રસીલા? રંગેલાં ઘોડીઆમાં તમે સુઈ જાવ, હું તમને ઘણા હેન વડે હીંચકા નાખું, હે ભાષ તમારે ઘોડીએ ટુટ્ટીઓ ચોઢાવું અને લાકડાની પુતળીઓ ખેસાડું—મારા ભાષને.

(૨) **અન્યથા**—પારણે ચીતરેલી ચાંચની ચકલી ચઢાવું (અને) પોપટ ધડાવું, ભાષને ભલી રીતેથી રમવા મોરસો સોને મઢાવું—ભાષને.

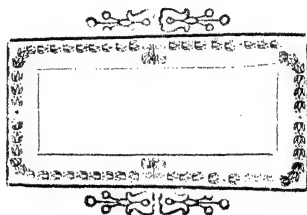
અર્થ—ઘોડીઆ ઉપર ચીતરેલી ચાંચવાળી ચકલીઓ અને ભણતો હોય એવી રીતે પોપટ ખેસાડું, અને હે ભાષ તારે સાઈ સારી રીતે રમવા માટે મોર સોનેથી મઢાવું—મારા ભાષને.

(૩) **અન્યથા**—પારણીએ મખમલ (અને) મશરૂની તાજી તળાઈઓ પથરાવું (અને) સૂવાની સેજ ચિનાઈ ચાદર(અને) ચપના ફૂલડાં ખિજાવું—ભાષને.

અર્થ—ઘોડીઆમાં તરતની બરેલી મખમલ અને મશરૂની ગાદીઓ પથરાવું અને તે ઉપર ચીન દેશમાં બનેલી ચાદર અને ચપાના ફૂલ પાથરી સુવાને માટે પથારી પાથરૂ—મારા ભાઈને.

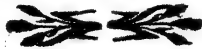
(૪) અવયવ—હે વહાલા હીરની દોરીઓ હીંચાળું અને ઘેરાં ઘેરાં ગીત ગાઉં, (હે) લાડકડા ભાઈ (જ્યારે) જાંઘીને જીકશે (ત્યારે) ગજવે ખાવું ધાલીશ—ભાઈને.

અર્થ—હે મારા વહાલા! હું હીરની દોરી બાંધી હીંચકા નાંખું, અને આંખમાં ઘેન આવે એવાં મધુરાં ગીત ગાઉં, હે મારા લાડકવાયા તમે જરે જાંઘીને જીકશે ત્યારે તમારા ખીસામાં (ધુંગમાં) ખાવું ધાલીશ—મારા ભાઈને.

પાઠની અંદરના બીજા રાખ્ખો,

નિશ્ચાળ	પૂઝો	બુહું	દહાડીઆ
દવાળી	મસિઆ	છેતયાં	કુંવળ
ત્રીપેગુપે	ઉતયો	શિઆળ	હમણા
કટાકડા	માંડયું	વિચાર	રેલમરેત્રા
વિખે	અહીં	ચોં	ટીપ્યે
રવિ	પોંઆ	ભિખારી	ઓછાવત્તા
યુરુ	શેતરંજી	પ્રભુ	તાંમું
સનિ	જીત્યો	પકડયું	ત્રિકાણ
અઠવાડીઉ	રડયા	શિકાર	કાણાવાણું
પાટીઉ	પરીઆ	બચું	મુળીઉં
ફલજાડ	ફેંકોફેંકી	પ્રરપ	ખરખચડી
ચિત્રો	દુઃખ	પરમેશ્વર	લીલુંછમ
શિક્ષા	નહિ	મજાની	હોંડે છે
અંગરખી	માર્યાં	ઉંદરીક	સોંમડાં
લેંધી	પ્રાણી	હમેચાં	નિનંતે
ચોકખાઈ	ફાંફાં	પુંકાડા	ચતુષાટ
ફાલ્લા	તૈયાર	આાશપ	શિખંડ
ચરસગાંઠ	હોશિયાર	ચતુરાઈ	પંડાં
ભત્રીજો	લલ્લુ	ચચાર	શીખબુ

મુખગણિત

- (૧) ૪૭ + ૫, ૫૨ + ૮, ૫૮ + ૮, ૬૬ + ૭, ૭૪ + ૯.
- (૨) ૧૦૨ + ૪, ૧૦૬ + ૭, ૧૧૩ + ૯, ૧૨૨ + ૮, ૧૩૦ + ૬.
- (૩) ૮૪ - ૫, ૭૬ - ૭, ૭૨ - ૮, ૬૪ - ૬, ૫૮ - ૯.
- (૪) ૨૦૦ - ૯, ૧૪૧ - ૭, ૧૮૪ - ૬, ૧૭૮ - ૧૦, ૧૬૮ - ૭.
- (૫) મારી ખસે ૧૮૦ રૂપીઆ છે તેમાંથી ૭ રૂપીઆ વાપરે તો કેટલા રહે ?
- (૬) એક કોથળીમાં ૯૪ રૂપીઆ હતા તેમાં ૯ રૂપીઆ નાખ્યા તો કેટલા થયા ?
- (૭) એક પૈસાનાં ૭ બેર તો ૬ પૈસાનાં કેટલાં બેર ?
- (૮) એક આનાનાં ૫ કેળાં તો ૮ આનાનાં કેટલાં કેળાં ?
- (૯) એક ઘોડાના ૧૦ રૂપીઆ બેસે તો ૬ ઘોડાના કેટલા બેસે ?
- ૧૦) ૭ ગાયના ૫૫ કેટલા ?
- (૧૧) ૮ આનાના પૈસા કેટલા ?
- (૧૨) ૫ રૂપીઆના આના કેટલા ?
- (૧૩) ૬ ચોપડીના ૨૭ આના બેસે તો ૧ ચોપડીનું શું બેસે ?
- (૧૪) ૮ છોકરાને ૪૦ બેર વહેચવાં છે તો ૧ છોકરાને કેટલાં મળે ?
- (૧૫) ૪૨ રૂપીઆ ૭ બિમારીને આપીએ તો દરેકને કેટલા રૂપીઆ મળે ?
- (૧૬) ૮૪ પાછાના આના કેટલા ?
- (૧૭) ૪૦ બેઆનીના રૂપીઆ કેટલા ?
- (૧૮) ૧૦૫ રૂપીઆની મહેર કેટલી ?

(૨૭)

સવળી.	સંખ્યા	અવળી.
એકમ.	૧.	દશહજાર. ૧૦૦૦૦.
દશક.	૧૦.	હજાર. ૧૦૦૦.
સો.	૧૦૦.	સો. ૧૦૦.
હજાર.	૧૦૦૦.	દશક. ૧૦.
દશ હજાર	૧૦ ૦૦.	એકમ. ૧.

સંખ્યા લેખન ને સંખ્યા વાચન.

દશહજાર	હજાર	સો.	દશક	એકમ	
				૭	સાત
			૫	૮	અઠ્ઠાવન.
		૪	૦	૯	ચારસો, નવ.
	૫	૦	૭	૯	પાંચ હજાર, ઓગણાએંશી.
૯	૭	૮	૭	૦	સત્તાણું હજાર, આઠસો, સિનેર.
૮	૦	૦	૦	૦	એંશી હજાર.
	૯	૭	૦	૦	નવ હજાર, સાતસો.
૪	૫	૦	૬	૯	પિસતાલીશ હજાર, ઓગણોતેર.
૯	૯	૯	૯	૯	નવાણું હજાર, નવસો, નવાણું.

સંખ્યા પૃથક કરણુ-૮૪૮૫૨ નું-આઠ દશ હજાર, ચાર હજાર, આઠ સો, પાંચ દશક ને બે એકમ.

સંખ્યા સંયોગી કરણુ-૫ દશહજાર, ૯ સો, ૭ એકમ ને કયા સંખ્યા?

જ. ૫૦૯૦૭.

ચલણી નાણાની ધાત.

તાંબા નાણું—પાઈ, અધેત્રો, પૈસો ને ઢાબુ

નીકલ નાણું—આની ને બે આની.

રૂપા નાણું—બે આની, પાવલી. અર્ધો, ને રૂપીઆ

સોના નાણું— પૌંડ, સોવરીન, કે મતાર

(૧) નાણાની ધાત.

- ૧૧ પાઇનો અધેત્રો
 ૩ પાઇનો પૈસો
 ૨ પૈસાનો ઢાબુ
 ૪ પૈસાનો આનો (આની)
 ૮ પૈસા કે
 ૨ આનાની } ૧ બે આની
- ૧૬ પૈસા,
 ૪ આના કે
 ૨ આનીનું } ૧ પાવલું
- ૩૨ પૈસા,
 ૮ આના
 ૪ બે આની કે
 ૨ પાવલાનો } ૧ અર્ધો
- ૧૪ પૈસા
 ૧૬ આના
 ૮ બે આની
 ૪ પાવલાં કે
 ૨ અર્ધાનો } ૧ રૂપીઆ
- ૧૫ રૂપીઆની ૧ મતાર

(૨) રૂપીઆની સાથે સંબંધ

- રૂપીઆના અર્ધો ૨
 રૂપીઆના પાવલા ૪
 રૂપીઆની બે આની ૮
 રૂપીઆના આના ૧૬
 રૂપીઆના ઢાબુ ૩૨
 રૂપીઆના પૈસા ૬૪
 રૂપીઆના અધેત્રો ૧૨૮
 રૂપીઆની પાઈ ૧૯૨

(૩) બુદ્ધાંબુદ્ધાં પરિભાષાના આના.

- રૂપીઆના આના ૧૬
 ૦૧૧ રૂપીઆના આના ૧૬
 ૦૧૧ રૂપીઆના આના ૮
 પાવલાના આના ૪
 બે આનીના આના ૨

(૪) જીદાં જીદાં પનિમાણાના પૈસા	(૫) જીદાં જીદાં પરિમાણાની પાછ
૩પીઆના પૈસા ૬૪	૩પીઆની પાછ ૧૯૨
૦૧૧ ૩પીઆના પૈસા ૪૮	૦૧૧ ૩પીઆની પાછ ૧૪૪
૦૧ ૩પીઆના પૈસા ૩૨	૧ ૩પીઆની પાછ ૯૬
૦૧ ૩પીઆના પૈસા ૧૬	૦૧ ૩પીઆની પાછ ૪૮
બે આનાની પૈસા ૮	બે આનાની પાછ ૨૪
આનીના પૈસા ૪	આનાની પાછ ૧૨
દમુના પૈસા ૨	દમુની પાછ ૬
	પૈસાની પાછ ૩
	અધેલાની પાછ ૧૧

ઘાતના સવાલ.

- (૧) ૭ આનાની પાછ કેટલી?
- (૨) ૬ ૩પીઆના આના કેટલા?
- (૩) ૫ મહોરના ૩પીઆ કેટલા?
- (૪) ૨૪ પૈસા છે તેની બેઆની કેટલી આવે?
- (૫) ૧૮ અર્ધા ૩પીઆ છે તેના આખા ૩પીઆ કેટલા થાય?
- (૬) ૫૬ બેઆની છે તેના કેટલા ૩પીઆ આવે?
- (૭) ૯૦ ૩પીઆ છે તે વટાવીને મહોર લીધી કેટલી આવે?
- (૮) મારી પાસે ૩ પાવલી હતી તેમાંથી મેં ૧૦ આનાની બરશી લીધી તો બાકી શું વધે?
- (૯) ૧ આનાનું શેર દુર મળે છે તો અર્ધા ૩પીઆનું કેટલું આવે?
- (૧૦) ૧ બિખારીને બેઆની આપીએ તો તેવા ૭૨ બિખારીને આપવા કેટલા ૩પીઆ જોઈએ?

પદાર્થ પાઠ સાર.

પાઠ ૧ લો. આકાશની સહેલ.

આકાશમાં શું શું દેખાય છે તે - સુરજ, ચંદ્રમા, તારા.
દિવસ તારા દેખાતા નથી તેનું કારણ—તારાનું તેજ ઝાંખું છે.
તેથી દિવસે સુરજના તેજને ક્ષીણ તારા દેખાતા નથી.

પાઠ-૨ નો વરસાદ.

વરસાદ—વાદળામાંથી પાણીનાં ફોરાં પડે છે તેનું નામ વરસાદ.
વાદળાં—સુદળના તાપથી નદી, તળાવ ને દરીઆના પાણીની વરાળ
થઈ આકાશમાં ચડે છે ને ત્યાં એકઠી થાય છે. એવી એકઠી
થએલી વરાળનું નામ વાદળાં.

વરસાદ પડવાથી શું થાય ?—જમીનમાં બી ઉગી નીકળે, ઘણા
ફોરાં એકઠાં થઈ મોટા રેસો ચાલે, ઘણા રેસા એકઠા થઈ
નદી ચાલે ને જમીન પરનો કચરો ખેંચાઈ જાય.

પાઠ ૩ નો ઢેકું, પથર ને રેતી.

ઢેકું—પોચું, મોટાડી ને રેતીનું બનેલું ને પાણી ચુસી લે તેવું.

પથર—કાણુ રેતીનો બનેલો ને પાણી ન ચૂસે તેવો.

નાટી—પાણીને ડહોળું કરે છે.

રેતી—પાણીને ડહોળું કરતી નથી.

પથરાનો ઉપયોગ—ઘર બાંધવાના કામમાં આવે છે.

ઢેકાનો ઉપયોગ—ઘર બાંધવાના કામમાં આવે છે.

રેતી નો ઉપયોગ—ઘર બાંધવાના ને સાહી ચુસવાના કામમાં આવે છે.

નાટીનો ઉપયોગ—વાસળો બને છે.

પાઠ ૪ થો માટી

માટીનો રંગ—માટી રંગે પીળી, રાતી, ઘોળી, ભુ રંગે ટી હોય છે.

ચુકીમાટી—કઠણ, બરડ ને પાણી ચૂસી લે તેવી.

લીની માટી—પોચી, ચીકણી ને નરમ.

માટીનાં વાસણોનાં નામ—ગોળી, ગાગર, ઘડા, કોઠી, કોડીઆં, વગેરે.

પાઠ ૫ મો. ધાતુઓ.

ધાતુ—જે અળકે છે, ટીપી શકાય છે ને જેના તાર થાય છે તે ધાતુ કહેવાય છે.

ધાતુનાં નામ—સોનું, રૂપું, તાંબું, પિત્તળ, લોહું, કલાષ, સીસું ને જસત.

ધાતુનાં રંગ—સોનાનો પીળો, રૂપાનો ઘોળો, તાંબાનો લાલ, પિત્તળનો ઝાંખો પીળો ને લોહાનો કાળો.

પાઠ ૬ઠો નાણું.

તાંબા નાણું—પાઇ, અઘેલો, પૈસો ને ઢ્યુ.

નીકલ નાણું—આની ને બેઆની.

રૂપાનાણું—બેઆની, પાવલી, અર્ધો ને રૂપીઆ.

સોનાનાણું—મહોર.

પરસ્પર સંબંધ.

૩ પાઇનો પૈસો.

૨ બેઆનીની પાવલી.

૨ અઘેલોનો પૈસો.

૨ પાવલીનો અર્ધો.

૨ પૈસાનો ઢ્યુ.

૪ પૈસાની આની.

૨ અર્ધાનો રૂપીઆ.

૨ આનાની બેઆની

૧૫ રૂપીઆની મહોર.

પાઠ ૭મો. કુહાડી ને સોય.

કુહાડીના ભાગોનાં નામ—પાનું, ધાર, મુદર ને હાથો.

સોયનાં ભાગોના નામ—અણી ને નાકું.

કુહાડીનો ઉપયોગ—ઘાકડા ફાડવાના ને ચીરવાના અપની છે.

સોયનો ઉપયોગ—કપડા સાંધવાના ને સીવવાના અપની છે.

કુહાડી, સોયને કોઢાળીની મા—લોહુ

પાઠ ૮ મો વાડી

વાડી—ફૂલઝાડને ફળઝાડ વાળ્યાં હોય તેવી જગા.

ક્યારાના આકાર—ત્રિકોણ, ચોરસ ને ગોળ

વાડીમાનાં ઝંડોનાં નામ—ગલગોટા, મોગરા, દાડમ, જમરૂખી, કેળ, આંબા વગેરે.

પાઠ ૯ મો. છોડવા.

છોડવા—થોડા ઉંચે વધેલા ઝાડને છોડવા કહે છે.

છોડવાનાં નામ—ગલગોટા, મોગરા, ગુલબ વગેરે.

છોડવાના ભાગનાં નામ—મૂળીઉં, થડ, ડાળીઓ, પાંદડાં, કળી, ફૂલ, ફળ ને બી.

પાઠ ૧૦ મો. ઝાડ.

ઝાડ—ધણા ઉંચે વધેલા છોડવાને ઝાડ કહે છે

ઝાડનાં નામ—આંબો, વડ પીપળો, આમલી, લાનડો, વગેરે.

ઝાડનાભાગો—મૂળીઆં—ઝાડાં, લાંબા નાં ને ઉડાં ઉતરેલાં.

થડ—ઝડુ ને નળના જેવું. પાંદડ—કોઈનાં કીણાં ને પાતળાં ને કોઈનાં મોટાં ને જાડાં.

ઝાડનું લાકડું—મેજ, ખુરસી, ખાટલા, પાટલા, વગેરે તેમાં અને છે.

પાઠ ૧૧ મો. વેલા.

વેલા—જે છેડ કામા ન રહે તે ભોંયપર દોરીના માફક ધથરાય છે તેને વેલા કહે છે.

વેલાનાં નામ—કોડળાનો, તુરીયાનો, ગલકીનો, તરખુચનો, વગેરે.

વેલાનાં લાગનાં નામ—મૂળીઆં, ચડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ.

વેલાના લાગો—મૂળીઆં—પાતળાં ને ટુંકાં. ચડ—દોરડી કે દોરડા જંબુ.

વેલાના ફળો—વેલાનાં ફળો મોટાં હોય છે.

પાઠ ૧૨ મો કેરી.

કેરી—આંખાના ફળને કેરી કહે છે.

ખાર—આંખાના ફૂલને ખાર કહે છે.

કેરીના લાગ—છાલ, ગર ને ગોટલા.

છાલ—કાચી હેય ત્યારે લીલી પાક ત્યાં પીળી.

ગર—કાચો ગર દોળો, કઠો ન ખરો. પાકો ગર પેચો, પાળો ને મીઠો.

ગોટલો—કઠણ હોય છે તે નામ લાય છે.

પાંડ ૧ મો ગાય ને ભેંસ.

ગાય ને ભેંસના ગાંધુખા જેવા મળતા અવયવ—બનેતા ઉપજા જડખાના આમલ. કામમાં માંત નથી, બને વાગોળે છે, બનેનું નીચલું પાંડું હોય છે, ને પ્રથમ પાછલે પગે ઉભી થાય છે, બનેની ખરીમાં ફાટ છે.

ગાય ને ભેંસનું જુદાપણું—ગાય કરતાં ભેંસનું શરીર જાડું છે. ગાયને પાણીમાં રહેવું ગમતું નથી પરંતુ ભેંસને પાણીમાં રહેવું

બહુ ગમે છે. ગાય કરતાં બેસ ભેરાવર છે, ગાય કરતાં બેસ ધીમે હાડે છે.

પાઠ ૧૪ મો. બકડું ને ઘેડું.

બંનેનું મળતાપણું—બંનેની ખરીમાં ફાટ છે, બંને વાગેળે છે ને બંને પાળી શકાય છે.

બંનેનું જુદાપણું—બકરાના પગ પાતળા, લાંબા ને મજબુત છે પણ ઘેટાના જડા ને ટુંકા છે. બકરાના શરીર પર લાંબા ને આછા વાળ છે પરંતુ ઘેટાના શરીર પર જીનનો બાર છે, બકરાનું શરીર પાતળું ને ઘેટાનું જડું છે.

પાઠ ૧૫ મો. દુધ.

દૂધ દેનારાં પ્રાણી—ગાય, બેસ, ઘેટી ને બકરી.

જુદાં જુદાં પ્રાણીનું દૂધ—બેસનું જડું ને બહુ મીઠું, ગાયનું થોડું જડું ને ગુણકારી, બકરીનું પાતળું પણ ગુણકારી.

સારું દૂધ મેળવવાના ઉપાય—૧ જનવરને સારી જગ્યામાં રાખવાં. ૨ જનવરને સારો ચારો ને દાણો આપવો. ૩ આંચળ ધોધ નાખવા. ૪ દોહવાનું વાસણ ચોક્કસ લેવું.

દૂધ કેવી રીતે આવું—૧ દોહ્યા પછી તરત આવું. ૨ ઠંડું હોય તો ઉનું કરીને આવું.

દૂધમાંથી બનતી ચીજો—દહીં, છાશ, માખણ, ઘી, મલાઈ, માવો, પેંડા, દૂધપાક બાસુદી, વગેરે.

પાઠ ૧૬ મો. કુતરો.

કુતરાની ઓળખાણ—૧ કુતરાની પૂછડી વાંકી હોય છે.

૨. કુતરાના બધા દાંત અણીવાળા છે તેમાં ચાર મોટા ને અણીદાર છે. કુતરાને દાદ નથી.

૩. કુતરા ચાવતા નથી પરંતુ કકડા કરીને ગળી જાય છે.

૪. મોંની બંને બજી કરકરા વાળ હોય છે.

૫. ચામડા ઉપર પરસેવો ફૂટતો નથી પરંતુ જીભે ફૂટે છે.

૬. કુતરા ધણીને ચાહે છે.

પાઠ ૧૭ મો. પંખી.

પંખી—જેને બે પગ, બે પાંખો, ને એક ચાંચ હોય છે તેને પંખી કહે છે.

પંખીનાં નામ—ચક્રી, કાગડો, પેપર, મોર, સમડી, કચુતર વગેરે.

પંખીના ખોરાક—ગ્રીણ, છવડાં, ફળ ને અનાજ.

પંખીના પ્રકાર—૧ જમીન પર ચલી શકે તેનાં—કાગડો વગેરે.

૨. લોચપર ને પાણીપર ચાલનારા—મતક, જળકુકડી વગેરે.

પાઠ ૧૮ મો. ચોપટ ને કાગડો.

ચોપટ ને કાગડા વચ્ચે મળતાંબધું —

૧ બંનેને પુછડી, ચાંચ, બે પાંખો, બે પગ ને કિલપર પીઠાં છે.

૨ બંને ઉડે છે ને ચાલતાં જાય છે.

૩ બંને દાંત નથી તેથી ખોરાકને ગળી જાય છે.

ચોપટ ને કાગડા વચ્ચે જુદાંબધું —

૧ ચોપટ લીલો છે ને કાગડો કાળો છે.

૨ ચોપટને બે આંગળા અંગાળ ને બે પાંખો પરંતુ કાગ-

ડાને ૩ અંગાળા આંગળા ને બે પાંખો.

૩ પોપટની ચાંચ લાલ ને છેડેયા વળેલી છે, પરંતુ કાગડાની લાંબી ને સીધી છે.

૪ પોપટ તાગ્ન ફૂળો કે તાજી રેટલી ખાય કે, પરંતુ કાગડો જીવન તુ, માંસ તથા કોહિલું સળેલું વીજે ખાય છે.

પાઠ ૧૯ મો. રંગ.

મૂળ રંગનાં નામ—લાલ, પીળો ને વાદળી

મિશ્ર રંગનાં નામ—લીલો, નારંગી ને જાડો

નારંગી રંગની બન — ૨ ભાગ લલ ને ૧ ભાગ પીળો
મળી નારંગી રંગ થાય છે

લીલા રંગની બનાવટ—૫ ભાગ પીળો ને ૧ ભાગ વાદળી મળી
લીલો રંગ થાય છે

જાડો રંગની બનાવટ— ૧ ભાગ લલ ને ૮ ભાગ વાદળી મળી
જાડો રંગ થાય છે

પાઠ ૨ ૧. પારણા

ઝેળીનાં ભાગોના નામ— પાંચના, દોયણા ને ઝોળી.

પારણાના ભાગોનાં નામ— નળ આ. ચે કઠું ને પારી.

જાડકે ને પારણામાં ૨ લુ ગમે છે તંતુ ૧ લુ પારણામાં ગમે
તેમ ફરી શકાય છે તથા બળકે ને પારણામાં સુવું ગમે છે.

ઝાડરખખર.

ખીજ ધોરણની નોટ તથા અર્થ હવે પછી
તૈયાર થશે તેમજ હમારા તરફથી મુખગણીત
સામાન્ય ભુગોળ ડિક્ટેશન પ્રકાર વિગેરે બહાર
પાઠવાની ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. એ
મીઠાઈ હમારે ત્યાંથી શાળાપયોગી ભુક્રમો
નોવેલો, ગાયનો, ગઝલો વિગેરે વિગેરે મળશે.

બહાર ગામના ઝાડરપર પુરતું ધ્યાન
આપવામાં આવશે.

મળવાનું ઠેકાણું:—

તાર ઓશીસસામે—સુરત.

